

AVRUPA'DA REKABETÇİ SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİN POLİTİK ARACI: UFUK AVRUPA PROGRAMI

Özgün SARİMEHMET DUMAN *
Araştırma Makalesi

Öz

Bu çalışma, Avrupa'nın yeni büyüme stratejisini ekonomi politik açıdan değerlendirmektedir. Avrupa kapitalizmine için olan rekabet edebilirlik ve ekonomik büyüme hedeflerinin, yerkürenin doğal kaynaklarının sınırlılığı ekseninde sürdürülebilirlik kavramı ile harmanlandığı vurgulanmakta; kapitalist üretim tarzı içinde çelişkili görünen rekabetçi sürdürülebilirlik hedefinin olanaklılığı sorgulanmaktadır. Bu çerçevede artan kâr oranları, ekonomik büyüme, verimlilik ve üretkenlik hedeflerini merkezinde tutan Avrupa kapitalizminin, söz konusu hedeflere çevresel sürdürülebilirlik ekseninden vazgeçmeden ulaşma girişimi eleştirel yöntemle değerlendirilmektedir. Rekabetçi sürdürülebilirlik hedefine yönelik geliştirilen Avrupa Yeşil Mutabakat ile Avrupa içinde eşgüdüm amaçlayan Avrupa Sömestri ve Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı irdelenmektedir. Çalışma, Avrupa'nın rekabetçi sürdürülebilirlik hedefinin gerçekçi bir zemine taşınabilmesi için araştırma ve yenilikçilik stratejilerine ihtiyaç duyulduğunu savlamakta; bilimsel ve teknolojik öncelikleri ile Ufuk Avrupa Programı'nın politik bir araç olarak rekabetçi sürdürülebilirlik hedefine hizmet ettiğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Ekonomik Büyüme, Rekabetçi Sürdürülebilirlik, Ufuk Avrupa Programı, Yeni Büyüme Stratejisi

---

* Dr., Hacettepe Üniversitesi, E-Posta: ozgunduman@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9882-2544.

Makalenin Gönderilme Tarihi: 01/07/2021 Kabul Edilme Tarihi: 19/04/2022

A Political Tool for Competitive Sustainability in Europe: Horizon Europe Programme

Abstract

This paper presents a critical analysis on Europe's new growth strategy. It argues that the new growth strategy blends competitiveness and its economic growth targets, with the limits of natural resources and environmental sustainability. It critically inquires the consistency between growth, profitability, productivity and efficiency, and environmental sustainability. On this basis, the paper questions the possibility of the mutual existence of competitiveness and sustainability. It analyses the mechanisms promoted for competitive sustainability – European Green Deal, European Semester, and Recovery and Resilience Facility. The paper argues that Europe utilises its research strategies to put competitive sustainability on a realist ground. It claims that, with its scientific and technological priorities, Horizon Europe Programme serves as a political tool for competitive sustainability in Europe.

Keywords: *Competitive Sustainability, Economic Growth, European Union, Horizon Europe Programme, New Growth Strategy*

Giriş

Son on yılda Avrupa ekonomisi önemli değişimlere sahne olmuştur. 2008 küresel ekonomik krizinin avro alanında yansıma bulmasının ardından merkez ve çevre ülkeleri arasındaki farklılıklar ve asimetrik yapılanma iyice ön plana çıkmış; kriz sürecinde hem bu farklılıkların giderilmesi hem de Avrupa'nın karşı karşıya kaldığı ekonomik darboğazın aşılması amacıyla çeşitli mekanizmalar geliştirilmiştir. Krizden çıkış politikaları ekseninde Ekonomik ve Parasal Birlik içindeki uyumlanma ihtiyacı ifade bulmuş; üye ülkelerin ekonomi politik yapılarının üretkenlik, verimlilik, rekabet ve büyüme eksenlerinde birbirleri ile eşgüdümlü hale getirilmesi Avrupa'nın ana gündemi haline gelmiştir.

Avrupa'nın yaşadığı ekonomik zorlanmanın aşılabılmesine yönelik olarak rekabet edebilirlik ve piyasa verimliliği kavramları üzerindeki vurgu daha da artmıştır. Kapitalist üretim tarzının üzerine inşa olduğu artan kâr oranları hedefi emek ile sermaye arasındaki çatışmayı beslerken, ekonomik kriz sonrası toparlanma politikaları piyasaların karşılaştığı tehdidi üretkenlik ve büyüme ile aşmayı hedeflemiştir; bu haliyle neoliberal piyasa değerlerinin pekiştirilmesine hizmet etmiştir. Tam da bu pekişmenin bir sonucu olarak, Avrupa kapitalizmi 2008 ekonomik krizinden yeni hedefler ve araçlar

üreterek çıkmış; büyüme ve rekabet ekseninde çerçevelendirilen ekonomi politikası, yeni araçlarıyla hem üye ülkeler arasındaki ilişkilerde bir değişimi hem de ekonomik dönüşümü beraberinde getirmiştir.

Avrupa'nın büyüme stratejisi, 2000'li yılların başından bu yana sırasıyla Lizbon Stratejisi, Avrupa 2020 ve en son Avrupa Yeşil Mutabakatı başlıklarıyla çerçevelendirilmiştir. Söz konusu stratejiler, Avrupa'nın rekabet gücünü kendi değerlerini de göz önünde bulundurarak tesis etme ve Avrupa'yı küresel ölçekte lider bir konuma taşıma hedefini yinelemiştir. Günümüz Avrupa kapitalizmine yön veren Avrupa Yeşil Mutabakatı, küresel ölçekte karşı karşıya kalınan çevresel zorlanmalar ekseninde yeni bir büyüme stratejisinin gerekliliğine vurgu yapması itibarıyla öncekilerden ayrılmıştır. Mutabakat Avrupa için yeni bir büyüme stratejisini ifade etmiş; *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramını merkeze alarak, çevre koruma politikalarıyla uyumlu bir ekonomik büyümenin mümkün olduğu düşüncesi üzerine temellendirilmiştir. Bu eksende Avrupa'da yeni büyüme stratejisinin Avrupa içindeki eşgüdümü sürecine Avrupa Sömestri ile Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı eşlik etmiş; adeta *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefinin tamamlayıcıları olarak işlemiştir. Bu araçlarla özellikle ekonomik kriz ve Covid-19 krizi sonrası dönemde ekonomik yeniden yapılanma politikalarına meşruiyet zemini yaratılmıştır.

Avrupa'nın yeni büyüme stratejisinde merkeze koyduğu ve Avrupa Komisyonu belgelerinde sıkça yer verdiği *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefi, kavramsal olarak ancak sınırlı sayıda ve yalnızca yabancı dilde akademik çalışmada kendine yer bulabilmiştir.¹ Bunlar temel olarak *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramının Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri ile bağlantısını, önceki büyüme stratejileri ekseninde yarattığı

¹ Andrea Renda, "The EU Industrial Strategy: Towards a Post-Growth Agenda?", *Intereconomics – Review of European Economic Policy* 56, no 2 (2021); Matteo Mandelli, Sebastiano Sabato ve Matteo Jessoula, "EU Economic Governance and the Socio-Ecological Transition: Towards a More Sustainable European Semester?", *Social Policies*, no 3 (2021); Sebastiano Sabato ve Matteo Mandelli, "Integrating the Sustainable Development Goals into the European Semester: a governance conundrum for the von der Leyen Commission?", *Social policy in the European Union: state of play 2020* içinde, der. Bart Vanhercke et al. (Brussels: European Trade Union Institute & European Social Observatory, 2021); Annette Bongardt ve Francisco Torres, "The European Green Deal: More than an Exit Strategy to the Pandemic Crisis, a Building Block of a Sustainable European Economic Model", *Journal of Common Market Studies* 60, no 1 (2022); Dario Diodato, Pietro Moncada-Paternò-Castello, Francesco Rentocchini ve Alexander Tuebke, "Industrial Innovation for Competitive Sustainability: Science-for-Policy Insights", *JRC Working Papers JRC128430* (Joint Research Centre, 2022).

farklılıkları, Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Avrupa Sömestri ile ilişkisini, Covid-19 pandemisi çerçevesindeki vurgusunu değerlendirmiştir. Buna karşın, *rekabetçi sürdürülebilirliğin* üzerine konuşulduğu rekabetçi kapitalist büyüme ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerinin çelişkili yapısı, bu çelişkiyi aşmaya yönelik olarak araştırma ve yenilikçilik stratejilerinin konumu herhangi bir çalışmanın konusunu oluşturmamıştır. Kaynak taramasında da göze çarptığı biçimiyle, *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefi çerçevesinde, Avrupa'nın araştırma ve yenilikçilik stratejilerinin tek bir çatı altında toplandığı Ufuk Avrupa Programı'na atfedilen rolün değerlendirilmesinin, ekonomi politik alanına önemli katkı sunacağı düşünülmektedir. Çalışma, Türkçe dilinde üretilen ilk kaynak olması nedeniyle de ayrı bir yerde konumlanmaktadır.

Kaynak taramasında ortaya çıkan boşluk analizi dikkate alınarak, bu çalışmada rekabet edebilirlik kavramının kapitalist üretim tarzı içindeki konumuna dair bir çözümleme sunulmakta; bu çerçevede çevresel duyarlılığı yüksek bir ekonomik büyümenin olanaklılığı eleştirel olarak irdelenmektedir. Bu amaçla ekonomik büyümeyi merkezinde tutan Avrupa kapitalizminin, bununla uyumlandırılacak biçimde gündemine aldığı çevresel sürdürülebilirlik, üretkenlik, hakkaniyet ve makro-ekonomik istikrar hedeflerine odaklanması değerlendirilmekte; büyüme kavramı, yerkürenin doğal kaynaklarının sınırlılığı üzerindeki vurguyla ilişkili biçimde incelenmektedir. Avrupa'nın, kendi içinde çelişkili görünen rekabetçi ekonomi ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini buluşturduğu *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramına zemin kazandırmak ihtiyacında olduğu, buna yönelik olarak da araştırma stratejilerini *politik* bir araç olarak ön plana çıkardığı vurgulanmaktadır. Bu eksende kümeler ve misyonlar çerçevesinde örgütlenen Ufuk Avrupa Programı'nın, araştırma ve yenilikçilik alanında öne sürdüğü yatırımlarla bilimsel ve teknolojik gelişmeyi öncelediği; programının nihai hedefinin ise *rekabetçi sürdürülebilirliği* mümkün kılmak olduğu savlanmaktadır.

I. Avrupa'nın Ekonomik Politika Öncelikleri: Rekabetçi Ekonomi ve Çevresel Sürdürülebilirlik

Geçmişten bugüne Avrupa'nın başta gelen politika önceliği, dünya ekonomisi içinde sağlam bir yer edinecek ekonomik rekabet seviyelerine ulaşmak ve büyüme sağlamak olmuştur. Ancak dönemin değişen ihtiyaçlarıyla paralel olarak büyüme stratejisi de farklılık göstermiştir. 2000'li yılların başında "daha iyi iş olanakları ve sosyal uyum temelinde

dünyanın en rekabetçi ve dinamik bilgi-temelli ekonomisi haline gelme” vurgusu ile hâkim anlayış olarak ortaya çıkan Lizbon Stratejisi,² avro alanı krizi ile yerini “daha akıllı, sürdürülebilir ve kapsayıcı” bir büyüme stratejisi olan Avrupa 2020’ye bırakmıştır.³ Yeni dönemde rekabet edebilirliğin geliştirilmesi hedefi merkezde tutularak liberalleşme ve özelleştirme politikaları ön plana çıkarılmış; “yüksek istihdam ile daha rekabet edebilir düzeyde” bir ekonomik yapılanmanın tesis edilmesinin önemi vurgulanmıştır.⁴

Avro alanı krizi sonrası geliştirilen yeni mekanizmalar ve alınan önlemler, temelde üretim sürecinin rekabet gücünü artırmaya yönelik olup; emek üzerindeki disiplin ve denetim mekanizmalarının artırılmasını ve daha yüksek kâr oranlarına ulaşılmasını hedeflemiştir. Mutlak artı değer stratejilerinin yanı sıra, üretim maliyetini düşürmeye yönelik olarak çalışma saatlerinin artırılması, çalışma süreçlerinin yoğunlaştırılması, dolaylı ve dolaysız ücretlerin düşürülmesi, emek üretkenliğinin artırılması ve emek maliyetinin azaltılması gibi politikalar ekonominin rekabet gücünü artırmaya yönelik olmuştur.⁵ Bu stratejilere ayrıca sağlık harcamalarının kapsamı ve emeklilik ödeneklerindeki azalmalar eşlik etmiştir.⁶

Söz konusu politikalar çerçevesinde Avrupa ekonomisinde de bir dönüşüm gözlenmiştir. Kapitalist rekabetçi üretim sisteminde üretkenlik ve rekabet edebilirlik vurgusu daha da güçlenmiştir. Halihazırda zaten dengesiz olan emek-sermaye ilişkisi emek aleyhine daha da bozulmuş; üretim sürecinin verimli ve etkin hale gelmesi yolunda adımlar atılmıştır. Bu çerçevede gerçekleştirilen yapısal reformların bir sonucu olarak son yedi yıl içinde Avrupa ekonomisi kesintisiz bir büyüme eğilimi göstermiş; krizin olumsuz etkilerini aşmanın ötesine geçerek krizi adeta yapısal dönüşüm için bir araca dönüştürmüştür. Bu anlamda ekonomik kriz, avro alanı içindeki

² “Lisbon Strategy”, Eurofound, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, <http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/lisbonstrategy.htm>.

³ “Europe 2020 in a nutshell”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm.

⁴ “Europe 2020: Priorities”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm.

⁵ Özgün Sarımehmet Duman, “A theoretical framework for the analysis of the current global economic crisis: The financial market and the real economy”, *The Economic and Labour Relations Review* 25, no 2 (2014): 245-246.

⁶ Fred Moseley, “The U.S. economic crisis: fundamental causes and possible solutions”, *International Journal of Political Economy* 40, no 3 (2011): 61.

görece zayıf çevre ekonomilerinde rekabet edebilirliği artırmak ve mutlak artı değer stratejileri uygulamak için meşru bir zemin oluşturmuş; esnek emek piyasası uygulamaları görece zayıf Avrupa ekonomilerinde de yaygınlaştırılmıştır.⁷

Avrupa ekonomisinin avro alanı krizi sonrası süreçte vurgusunu güçlendirdiği rekabet ve üretkenlik artışı odaklı büyüme kavramı, Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan “Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Stratejisi 2020”⁸ başlıklı belge ile çerçeve kazanmıştır. Güçlü emek piyasalarına ve düşük işsizlik oranlarına dikkat çekilmiş; gitgide iyileşen kamu maliyesi, dirençli bankacılık sistemi ve güçlenen Ekonomik ve Parasal Birlik ile ekonomik krizin üstesinden ustaca geldiği ifade edilmiştir. Büyüme strateji belgesi ayrıca dünya piyasalarının jeopolitik açıdan yüksek belirsizlik ve risk içerdiğini belirtmiş; küresel büyüme beklentilerinin oldukça kırılgan olduğu bu dönemde Avrupa’nın dünya ekonomisi içindeki yerinin sağlamlaştırılması ihtiyacına değinmiştir. Zira Avrupa, nüfusun yaşlanması, yavaşlayan üretkenlik artışı ve çevresel yıkımın etkisi altında önemli bir sınamayla karşı karşıya kalabilecek durumdadır.

Bu çerçevede, uzun dönem zorluklarla yüzleşebilmek amacıyla Avrupa’nın toplumsal bir dönüşümü de beraberinde getirecek bir büyüme stratejisi geliştirmesi öngörülmüştür. “Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Stratejisi 2020”, bir sonraki döneme ışık tutan politik bir kılavuz ve ajanda metni olması nedeniyle önemlidir. Avrupa’nın sağlıklı bir yerküre ve yeni dijital dünyaya öncülük edebilmesi hedefinin altı çizilmiş; bunun da ancak Avrupa’ya has “eşsiz sosyal piyasa ekonomisini [daha da] iyileştirerek” gerçekleştirileceği belirtilmiştir.⁹ Daha sonraki yıllarda yayınlanan “Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Stratejisi 2021”¹⁰ ve “Yıllık Sürdürülebilir Büyüme

⁷ Özgün Sarıme Mehmet Duman, “European Stability Mechanism as a Strategy for Fuelling Competitiveness: Economic Restructuring in Bailout Countries”, *Global Inequalities and Polarization* içinde, der. M. Mustafa Erdoğan, Humberto Merritt and Armida Conception Garcia (London ve İstanbul, IJOPEC, 2020): 135.

⁸ “Annual Sustainable Growth Strategy 2020”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 14, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0650&from=EN>.

⁹ Ursula von der Leyen, “A Union that strives for more: My agenda for Europe”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 14, 2021, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf.

¹⁰ “Annual Sustainable Growth Strategy 2021”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 18, 2021, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0575>.

Stratejisi 2022”¹¹ de belirlenen politika önceliklerini yinelemiş; adeta Avrupa'nın büyüme hedefini ve bu hedefe yönelik yöntemlerini pekiştirmiştir.

Avrupa'nın ortaya koymuş olduğu büyüme stratejisinin özgün tarafı, ekonomik büyümeyi kendi başına bir hedef olarak görmeden, insanlar ve yerküre için çalışan, doğal kaynakların sınırlılığına saygı göstererek daha çok iş olanağı yaratan, gelecekte de sürdürülebilir olacak bir refah düzeyini hedefleyen yeni bir büyüme modelinin gerekliliğini konu etmiş olmasıdır.¹² Bu hedeflere yönelik olarak, Avrupa sosyal piyasa ekonomisinin merkezinde yer alan *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramının altı çizilmiş; yeni ekonomi politikasının dört temel ilkesi, birbiriyle ilişkili ve pekiştirici olacak biçimde, çevresel sürdürülebilirlik, üretkenlik, hakkaniyet ve makro-ekonomik istikrar olarak tanımlanmıştır.¹³

A. Çevresel sürdürülebilirlik

Çevresel sürdürülebilirlik ile öncelikle iklim ve çevresel zorluklarla etkin mücadele amaçlanmaktadır. Avrupa'yı “iklim-nötr” bir noktaya taşımak için gerekli uygulamaların enerji, inşaat ve ulaşım sektörlerinin yanı sıra, tarım ve hizmetlerde de gündeme gelmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.¹⁴ Sürecin uygulayıcısı olarak üye devletlerde yapısal reformlara ve yatırımlara rehberlik edecek olan Avrupa Sömestri ön plana çıkarılmakta; araştırma ve yenilik platformuna daha fazla yatırım yapılarak Avrupa'nın bu hedefe yaklaştırılabileceği ifade edilmektedir.¹⁵

B. Üretkenlik

Yaşlanan nüfus ve öz kaynak kısıtları göz önünde tutulduğunda, üretkenlik artışı Avrupa'nın gelecekteki gelir ve istihdam seviyelerine ulaşabilmesi için en önemli unsur olarak değerlendirilmektedir. Ortak pazarın sunduğu ticaret, istihdam ve büyüme olanakları çerçevesinde üretim maliyetlerinin düşürülmesi, piyasa ölçeğinin geliştirilmesi ve rekabetin

¹¹ “Annual Sustainable Growth Strategy 2022”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Mart 31, 2022, https://ec.europa.eu/info/publications/2022-european-semester-annual-sustainable-growth-survey_en.

¹² “Annual Sustainable Growth Strategy 2020”, 1

¹³ “Annual Sustainable Growth Strategy 2020”, 3

¹⁴ “Annual Sustainable Growth Strategy 2020”, 5

¹⁵ “Annual Sustainable Growth Strategy 2020”, 5

artırılması gibi unsurlara dikkat çekilmekte; finans piyasalarının istihdam ve büyümeye hizmet edecek şekilde desteklenmesi öngörülmektedir.¹⁶ Tam da bu noktada, Avrupa'nın sosyal piyasa ekonomisi iddiası göz önünde bulundurularak, kapitalist piyasa ekonomisi içinde üretkenlik artışının nasıl gerçekleştirileceği önemli bir konudur. Zira ekonominin temel prensipleriyle ilgili çalışmalar incelendiğinde, üretkenlik artışının esasta emek verimliliği ve ücreti ile ilişkilendirildiği görülmektedir. Dolayısıyla *rekabetçi sürdürülebilirlik* ile sosyal piyasa ekonomisi arasında bir çatışma göze çarpmaktadır. Avrupa Komisyonu, söz konusu ikilemi kapitalist piyasa ekonomisinin bilinen mekanizmalarından farklı yöntemlerle çözmeyi vadetmekte; sistematik ve öngörülü bir araştırma ve yenilik stratejisi, dijital teknolojiler, eğitim ve ustalık gelişimi politikalarına vurgu yapmaktadır.¹⁷

C. Hakkaniyet

Avrupa'nın yeni ekonomi politikasında çalışanların adil çalışma koşullarına erişimi de ekonomik ve sosyal performansın iyileştirilmesinde vazgeçilemeyecek öğelerden biri olarak vurgulanmakta; böylelikle *rekabetçi sürdürülebilirlik* ile sosyal piyasa ekonomisi arasındaki bağın güçlendirilmesi hedeflenmektedir. Esnek çalışma pratikleri olan yarı-zamanlı çalışma ve diğer atipik çalışma biçimlerinin emek piyasalarını parçalama yönündeki etkisi çerçevesinde açık-uçlu ve tam zamanlı sözleşmelerin yaygınlaştırılması gereğinin altı çizilmektedir.¹⁸ Bunlara ek olarak, kadınların emek piyasası içindeki konumlarının erkekleriyle aynılaştırılması; eşit işe eşit ücret politikasının uygulanması ve hakkaniyeti teşvik etmek için sosyal koruma ve ustalığın geliştirilmesi konularında yatırım yapılması önerilmektedir.¹⁹ Bu nitelikleriyle hakkaniyet ilkesi, ekonomik krizden çıkış sürecinde Avrupa Komisyonu tarafından geliştirilen ve uygulanan mekanizmalardaki yapısal reformlar ve koşullarla çelişmekte olduğu için daha da önem arz etmektedir. Zira çevre ekonomilerinin krizden çıkış reçeteleri, diğer yapısal reformların yanı sıra, emek piyasalarının esnekleştirilmesine yönelik düzenlemeleri de içermiş ve hakkaniyet ilkesi ciddi anlamda tahribata uğratılmıştır.²⁰

¹⁶ "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 6-8

¹⁷ "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 6-8

¹⁸ "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 9

¹⁹ "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 9

²⁰ Janusz Sawicki, "Preserving EMU Depends on Success of ESM in Solving the Debt Crisis", *Gospodarka Narodowa* 10, no 254 (2102): 13-14.

D. Makro-ekonomik istikrar

Avrupa Birliği'nin (AB) makro-ekonomik istikrarının artırılması ilkesi çerçevesinde, ulusal mali politikaların uyumlandırılması ve böylelikle Ekonomik ve Parasal Birlik'in işleyişinin desteklenmesi gerektiği ifade edilmiş; kamu maliyesinin potansiyel büyümeyi artırmanın yanı sıra iklim ve dijital zorluklar eksenindeki dönüşümü destekleyeceği belirtilmiştir.²¹ Makro-ekonomik istikrar sağlamak için mali politikalara ek olarak finans sektörünün de güçlendirilmesi gereği vurgulanmış; hem Avro'nun uluslararası rolünün sağlanması, hem de iklim-nötr ve dijital bir ekonominin tesis edilebilmesi için gerekli yatırımların yapılması önerisi dillendirilmiştir.²²

Avrupa Komisyonu tarafından yeni ekonomi politikasının sözü edilen dört temel ilkesine hizmet edecek biçimde öncelik alanları belirlemiştir: Avrupa Yeşil Mutabakatı, dijital çağa uyumlu bir Avrupa, insanlar için çalışan bir ekonomi, dünyadaki yeri daha güçlü bir Avrupa, Avrupalı yaşam biçiminin özendirilmesi ve Avrupa demokrasisi için yeni bir itki yaratılması.²³ Tüm öncelikler birlikte değerlendirildiğinde, AB ekonomisinin modern, kaynak-verimliliği yüksek, rekabetçi hale dönüştürülmesi; ekonomik sürdürülebilirliğin artırılması; Avrupa'nın 2050 yılına kadar iklim-nötr hale getirilmesi; veri, teknoloji ve altyapı yatırımlarıyla dijital bağımsızlığın sağlanması; ekonomik büyümeye eşlik edecek şekilde yoksulluk ve eşitsizlik oranlarında düşüş gerçekleştirilmesi; güçlü, adil ve açık ticaret politikalarıyla Avrupa'nın cazip bir yatırım merkezi haline getirilmesi; eşitlik, hoşgörü ve sosyal adaletle uyumlu bir hukukun üstünlüğü ilkesinin korunması ve Avrupalıların karar alma süreçlerinde daha etkin rol alacağı bir sistemin tesis edilmesi hedefleri öne çıkmaktadır.²⁴

II. Avrupa'nın Yeni Büyüme Stratejisi: Rekabetçi Sürdürülebilirlik

Yeni ekonomi politikasının temel ilkeleri ve bunlara ilişkin belirlenen öncelik alanları değerlendirildiğinde, Avrupa'nın *rekabetçi sürdürülebilirlik* temel eksenini çerçevesinde *başka türlü bir büyüme* hedefini tanımlamakta olduğu görülmektedir. Buna göre, kapitalizme içkin olan emek-sermaye çatışmasının, sermayenin daha fazla kâr oranı elde etme ve rekabet düzeyini

²¹ "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 11-12.

²² "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 12.

²³ "The European Commission's priorities", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 14, 2021, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024_en.

²⁴ "The European Commission's priorities."

artırma amacından sapmadan, emeğin hakkaniyet ilkesi gereğince ve sosyal adaletle uyumlu bir biçimde yönetilerek aşılabileceği iddiası yeni ekonomi politikasında vücut bulmaktadır. Bu bağlamda *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramı, Avrupa ekonomisinin küresel piyasadaki konumunun sağlamlaştığı, Avrupa sermayesinin ileri rekabetçi bir konuma taşınarak yüksek kâr oranlarına ulaştığı, Avrupa emekçilerinin hakkaniyetli ve adil sosyo-ekonomik haklara sahip olduğu, aynı zamanda da çevresel duyarlılığı yüksek ve çevresel maliyeti düşük (iklim-nötr ve çevre dostu) bir büyüme modelini ifade etmektedir.

Avrupa kapitalizmi sözü edilen bu rekabetçi ve çevreci büyüme hedefini çerçeveselendirmek üzere çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. Bunlar, Avrupa'nın çevreci ve yeşil politikalar üzerine yoğunlaşan yeni büyüme stratejisinin vücut bulduğu Avrupa Yeşil Mutabakatı; Avrupa ülkeleri arasında mali, ekonomik ve sosyal eşgüdüm hedefiyle yola çıkarak iklim ve dijital politikalara vurgu yapan Avrupa Sömestri; son olarak da küresel salgın sonrası dönemde Avrupa'nın *rekabetçi sürdürülebilirlik* ve dayanıklılık eksenlerindeki gücünü artırmayı hedefleyen Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı olarak karşımıza çıkmıştır.

A. Avrupa Yeşil Mutabakatı

Avrupa Yeşil Mutabakatı, iklim değişikliği ve çevresel bozulmanın hem Avrupa hem de dünya için önemli bir tehdit oluşturmasıyla birlikte ortaya çıkmıştır. 1970'li yıllardan beri etkinlik gösteren yeşil politikalar, 1997 yılında gündeme gelen Kyoto Protokolü ile artan çevresel farkındalıklar ve 2007 yılında Amerika'da canlanan Yeni Yeşil Mutabakat fikri, 2008 küresel ekonomik krizi sonrasında birçok ülke politikasında yansıma bulmuştur. 2019 yılında kararlaştırılan Avrupa Yeşil Mutabakatı, 2015 tarihli Paris Anlaşması'yla uyumlu biçimde düşük karbon ekonomisine geçiş konusunda uzun vadeli bir taahhütte bulunmuştur. Böylelikle Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri kapsamında insanı, sağlığı ve yerküreyi merkeze koyan; daha iyi bir dünya için küresel bir rehber niteliği taşıyan; sürdürülebilir bir dünyaya erişme hedefindeki siyasi perspektifini de bünyesine dahil etmiştir.²⁵

²⁵ "The European Semester and the United Nations Sustainable Development Goals", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 19, 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/semester_sdgs.pdf.

2019-2024 dönemi için belirlenen yeni ekonomi politikasının altı politika önceliğinden biri olarak sunulan Avrupa Yeşil Mutabakatı,²⁶ Avrupa'nın yeni büyüme stratejisini ifade etmesi ve diğer önceliklere de bir çerçeve sunması niteliğiyle diğerlerinden ayrılmaktadır. "Adil ve kapsayıcı" ekonomik dönüşüm hedefiyle ortaya konan Mutabakat, tam da bu nedenle akademik ve siyasi çevrelerde "ana siyaset paketi" olarak yorumlanmış; yeni bir sanayileşme stratejisi olarak değerlendirilmiştir.²⁷ Burada üzerinde durulan "yeşil büyüme" kavramı, esasen çevre koruma politikalarıyla uyumlu bir ekonomik büyüme modelini tanımlamıştır.²⁸ Mutabakat Lizbon Stratejisi ve Avrupa 2020'nin sürdürülebilir ekonomik büyüme vurgusunu güçlendirmiş; bunlara ek olarak çevreci ve yeşil politikalar üzerine yoğunlaşıldığını vurgulamıştır. Bu amaca ulaşmak için modern ve kaynak verimli bir yaklaşımın hedeflenmesi kararlaştırılmış; rekabetçi ekonomi ilkesinin merkezî konumu korunarak, büyümeye çevresel sürdürülebilirlik üzerinden yeni bir bakış açısıyla yaklaşılması gereği ifade edilmiştir.²⁹

Avrupa Yeşil Mutabakatı uyarınca önerilen Avrupa İklim Yasası ile, iklim-nötr Avrupa hedefinin politik bir taahhütten ziyade yasal bir yükümlülük haline getirilmesi amaçlanmıştır. Bu hedefe yönelik olarak, ekonominin tüm sektörlerini içerecek şekilde planlanmalar gündeme gelmiştir: çevre dostu teknolojilere yatırım yapılması; yenilikçi sanayinin desteklenmesi; özel sektör ve kamu sektörü tarafından daha temiz, daha ucuz ve daha sağlıklı toplu taşıma sunulması; enerji sektörünün karbonsuzlaştırılması; binaların enerji verimliliği yüksek hale getirilmesi; ve küresel çevresel standartlara ulaşmak için uluslararası paydaşlarla birlikte çalışılması.³⁰ Bu anlamda Mutabakat, yeni ekonomi modelinin dört temel ilkesini tam da bu eksen üzerinden kucaklamıştır.

Yeni büyüme stratejisi, Avrupa'nın orta-uzun vadedeki hedeflerini tanımlaması açısından önem arz etmektedir. Mutabakat'ın öncelikli olarak iki amacı bulunmaktadır: sera gazı emisyonunun sıfır düzeyine indirildiği bir ekonomiye geçiş sağlamak ve ekonomik büyümeyi kaynak kullanımından bağımsız hale getirmek; AB'nin doğal sermayesini korumak, kollamak ve

²⁶ "The European Commission's priorities".

²⁷ Mario Pianta ve Matteo Lucchese, "Rethinking the European Green Deal: An Industrial Policy for a Just Transition in Europe", *Review of Radical Political Economics* 52, no 4 (2020): 633-634.

²⁸ Sebastiano Sabato ve Boris Fronteddu, "A socially just transition through the European Green Deal?", *European Trade Union Institute*, Working Paper 8 (2020): 7.

²⁹ "The European Commission's priorities."

³⁰ "The European Commission's priorities."

güçlendirmek.³¹ Bu amaçları gerçekleştirerek Avrupa'nın 2050 yılı itibariyle iklim-nötr bir konuma taşınması planlanmaktadır. Bu hedefe ulaşmak için açıklanan eylem planı çerçevesinde temiz ekonomiye geçiş yapılarak kaynakların verimli kullanımının ivmelendirilmesi, biyo-çeşitliliğin tesis edilmesi ve çevre kirliliğinin azaltılması uygulamalarının ön plana çıkması gerekmektedir.

B. Avrupa Sömestri

2008 küresel ekonomik krizinin avro alanı ekonomilerini de etkisi altına almasıyla birlikte, AB içindeki ekonomik yönetişimin zayıf olduğu dikkat çekmiş; krize bir yanıt olarak üye devletlerin ekonomik ve bütçesel planlamalarını AB içindeki diğer ortaklarla görüşebilmesi için bir mekanizma geliştirme ihtiyacı doğmuştur. 2010 yılında geliştirilen Avrupa Sömestri, ülkeler arasında politika tutarlılığı sağlayacak bir platform olarak düşünülmüştür.³² Bu çerçevede, AB içindeki makro-ekonomik dengesizlikleri önlemek, istihdam ve büyümeyi artırmaya yönelik yapısal reformları desteklemek, yatırımları artırmak hedeflerine ulaşmada etkin bir araç ortaya konmuş;³³ ülkeler arasında ortaya çıkan tutarsızlıkların tespit edilmesinde anahtar bir role sahip olmuştur.³⁴ Avrupa içinde bütçe ve ekonomi politikalarının uyumlandırıldığı bir süreç gelişmiştir.³⁵

Ekonomik ve sosyal öncelikler odaklı politika rehberi niteliğindeki Yıllık Sürdürülebilir Büyüme Stratejisi belgeleri, Avrupa Sömestri kapsamında hazırlanan yıllık ülke raporlarına ve üye devletlerin hazırladığı ulusal reform programlarına da arka plan oluşturmuştur. Bu kapsamda Avrupa Sömestri yeşil büyüme hedefiyle paralel biçimde, iklim ve dijital politikalarda dönüşüme odaklanmış; ülke raporlarında çevresel sürdürülebilirlik vurgusuna yer vermiştir. Böylelikle Avrupa Sömestri, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'yle bütünleşme sağlanmasını,

³¹ Sabato ve Fronteddu, "A socially just transition through the European Green Deal?", 13.

³² Mark Dawson, "New governance and the displacement of Social Europe: the case of the European Semester", *European Constitutional Law Review* 14, (2018): 208.

³³ "The European Semester goals", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/european-semester-why-and-how_en.

³⁴ Sabato ve Fronteddu, "A socially just transition through the European Green Deal?", 13.

³⁵ Jörg S. Haas, Valerie J. D'Erman, Daniel F. Schulz, ve Amy Verdun, "Economic and fiscal policy coordination after the crisis: is the European Semester promoting more or less state intervention?", *Journal of European Integration* 42 no 3, (2020): 331.

vatandaşların refahının ekonomi politikası yapma ve uygulama süreçlerinin merkezine yerleştirilmesini taahhüt eden bir araca dönüşmüştür.³⁶

Avrupa Sömestri'ne yönelik olarak, ulusal ekonomik, finansal ve sosyal politikaların değerlendirilmesi ve yönlendirilmesinde AB kurumlarının öne çıktığı ve reformların reçete edildiği yönünde eleştiriler gündeme gelmiş;³⁷ bunları aşmak amacıyla son dönemde üye devletlere hareket alanı sağlanarak süreçlerin “daha az hiyerarşik ve daha etkileşimli” biçimde gerçekleştirildiği değerlendirilmiştir.³⁸ Ancak AB'nin ekonomik, mali ve sosyal önceliklerinin bir hedef olarak belirlenmiş olması, süreç içerisinde teknokratik yönetişimin ön plana çıkarıldığı savını destekler niteliktedir.³⁹ Zira oluşturulan çerçeve, eleştirileri haklı çıkaracak şekilde ekonomik hedefleri toplumsal olanların üzerine konumlandırmıştır.⁴⁰ Böylelikle Avrupa'nın ekonomik krizden çıkış reçetelerinin uygulanması süreçlerine bir meşruiyet zemini oluşturulmuş; toplumsal muhalefeti erozyona uğratar biçimde ekonomik zorunluluklar olarak sunulan yeniden yapılanma politikaları, toplumsal yapılarıdaki kurumsallaşmış değerlerin önüne geçmiştir. Bu özelliğiyle Avrupa Sömestri'nin, *rekabetçi sürdürülebilirlik* temel hedefi çerçevesinde yeni ekonomi politikasının dört temel ilkesi ile uyumlu bir büyümeyi Avrupa çapında mümkün kılmayı amaçladığı söylenebilmektedir.

C. Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı

Avrupa Komisyonu'nun yeni büyüme stratejisi, 2020 yılının ilk aylarında ortaya çıkan koronavirüs küresel salgınıyla birlikte etki alanını hızla artırmaya başlamıştır.⁴¹ Salgın tüm dünyayı derin bir ekonomik durgunluk içine itmiş; Avrupa'da sosyal ve ekonomik hayatı derinden etkilemiştir. Koronavirüs krizi, ekonomik faaliyetler üzerinde doğrudan bir

³⁶ Eloi Laurent, “The European Green Deal: Bring back the new”, *Observatoire Français des Conjonctures économiques* (OFCE) Policy Brief 63 (2020): 8.

³⁷ Jonathan Zeitlin ve Bart Vanhercke, “Socializing the European Semester: EU social and economic policy co-ordination in crisis and beyond”, *Journal of European Public Policy* 25, no 2 (2018): 150.

³⁸ Zeitlin ve Vanhercke, “Socializing the European Semester: EU social and economic policy co-ordination in crisis and beyond”, 168.

³⁹ Amy Verdun ve Jonathan Zeitlin, “Introduction: the European Semester as a new architecture of EU socioeconomic governance in theory and practice”, *Journal of European Public Policy* 25, no 2 (2018): 139.

⁴⁰ Philippe Pochet, “What's wrong with EU2020?”, *European Trade Union Institute Policy Brief, European Social Policy* 2 (2010).

⁴¹ Jon Bloomfield ve Fred Steward, “The Politics of the Green New Deal”, *The Political Quarterly* 91, no 4 (2020): 770.

olumsuz etkiye sahip olması açısından, 2008 küresel ekonomik krizinden ayrılmaktadır. Bu süreçte makro-ekonomik istikrar ciddi bir tehditle karşı karşıya kalmış; sürdürülebilir ekonomik büyüme için dayanıklılığı yüksek bir ekonomik iyileşmenin gerekliliği vurgulanmıştır.⁴²

Avrupa ekonomisinin daha sürdürülebilir, dayanıklı ve zorlanmalara karşı hazırlıklı hale getirilmesi, aynı zamanda yeşil ve dijital dönüşüm olanaklarının değerlendirilebilmesi için yeni bir mekanizma ihtiyacı iyice netlik kazanmıştır.⁴³ Bu ekseninde ortaya çıkan ekonomik toparlanma planı kapsamında 2021-2027 dönemi için 1.8 milyar avro bütçe belirlenmiş; Avrupa'nın salgın sonrasında ekonomik yenilenmesine yönelik olarak daha yeşil, daha dijital ve daha dayanıklı olma hedefine ulaşması konusunda uzlaşma sağlanmıştır.⁴⁴ Bu süreçte ortaya konan geçici ekonomik toparlanma aracı Gelecek Nesil AB (NextGenerationEU) ve onun uygulayıcısı olan Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı (Recovery and Resilience Facility), Avrupa Komisyonu'nun öncelikleriyle bağlantılı biçimde yeşil ve dijital dönüşümü destekleyen, uzun dönemde sürdürülebilir ve kapsayıcı bir ekonomik toparlanma hedeflemiştir. Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı'nın hizmet etmesinin amaçlandığı *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramı 2021 ve 2022 tarihli sürdürülebilir büyüme strateji belgelerinde de detaylandırılmıştır.⁴⁵

Bu anlamda Avrupa Yeşil Mutabakatı'nda dile getirilen hedefler, salgın döneminde daha da pekişmiş; Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı, AB'nin daha güçlü hale gelmesi için gerekli görülen çifte dönüşümde anahtar role sahip bir mekanizma olarak betimlenmiştir: *rekabetçi sürdürülebilirlik* ve dayanıklılık. Avrupa Sömestri daha geniş ölçekli ve çok taraflı denetleme mekanizmaları geliştirirken, Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı üye devletlerin reform planlamalarında örtüşen ve tekrarlayan uygulamaları bertaraf etmesi nedeniyle önemli görülmüştür.⁴⁶ Bu anlamda Avrupa Yeşil Mutabakatı tarafından çizilen geniş çerçeve içerisinde, Avrupa Sömestri ile Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı arasında sinerji ve eşgüdüm

⁴² "Annual Sustainable Growth Strategy 2021".

⁴³ "Recovery and Resilience Facility", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 18, 2021, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en.

⁴⁴ "Recovery plan for Europe", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 18, 2021, https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en.

⁴⁵ "Annual Sustainable Growth Strategy 2021"; "Annual Sustainable Growth Strategy 2022."

⁴⁶ "Annual Sustainable Growth Strategy 2022."

oluşturulması; böylelikle ekonomik büyümenin *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefiyle buluşturulması düşünülmüştür.

III. Rekabetçi Sürdürülebilirliğin Politik Aracı Olarak Ufuk Avrupa Programı

Yeni büyüme stratejisinin ortaya koyduğu sürdürülebilirlik hedefine ulaşmak için, çevreye zararlı olduğu bilinen enerji, sanayi, inşaat, dolaşım ve gıda gibi bazı anahtar niteliğindeki alanlarda köklü değişimler gerekli görülmektedir.⁴⁷ Bunlar üretim ve tüketim sistemlerinin merkezini oluşturan, popüler yaşam tarzı değişimlerini de içinde barındıran alanlar olduğundan, bu dönüşümün yönetsel olarak nasıl sağlanacağı önemli bir husustur. Zira akademik literatürde ekonomik büyüme üretkenlik artışıyla paralel bir kavram olarak karşımıza çıkmakta; üretkenlik artışı da emek üretkenliği ile sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır.⁴⁸ Daha önce de ifade edildiği biçimiyle, yeni büyüme stratejisinin bir yandan rekabetçi büyümeyi hedeflerken, bir yandan da çevresel zararlı etkilerden kaçınması ve çalışanlar açısından hakkaniyet ilkesini incelemesi oldukça çelişkilidir.

Bu ekseninde, akademik platformlarda yerini sağlamlaştırmış ve kapitalist üretim tarzına içkin hale gelmiş bulunan söz konusu çelişkileri aşmak amacıyla, yine akademik süreçlerin araştırma ve yenilikçilik platformlarının devreye sokulduğu görülmektedir. Zira sürdürülebilir bir ekonomik büyüme için teknoloji ve üretim sistemleri alanlarında köklü değişimlerin gerekli olduğu düşünülmektedir.⁴⁹ Bu nedenle de Avrupa'da yapılandırılan araştırma ve yenilikçilik stratejilerine sosyal piyasa ekonomisi ile uyumlu, toplumsal adaleti ve emeğin haklarını gözeten, çevreye duyarlı, ancak diğer yandan da rekabet gücü yüksek bir üretim modelinin mümkün kılınması rolü biçilmektedir. Yeni büyüme stratejisinin politika önceliklerine erişme yolunda teknoloji ve üretim sistemlerindeki değişimlere öncü olması amacıyla etkinleştirilen en önemli araç, esasen bu yazının da odağını oluşturacak *politik* niteliği ile, Avrupa'nın araştırma ve yenilik stratejisi olan *Ufuk Avrupa Programı* olarak dikkat çekmektedir. Bu ekseninde değerlendirildiğinde, araştırma ve yenilikçilik stratejilerinin *rekabetçi*

⁴⁷ Bloomfield ve Steward, "The Politics of the Green New Deal", 770.

⁴⁸ Karl Aiginger, "A Green Deal will not work without refocusing productivity", *VoxEU The Centre for Economic Policy Research Portal*, Erişim Tarihi: Ocak 19, 2021, <https://voxeu.org/article/green-deal-will-not-work-without-refocusing-productivity>.

⁴⁹ Pianta ve Lucchese, "Rethinking the European Green Deal: An Industrial Policy for a Just Transition in Europe", 637.

sürdürülebilirlik için politik bir araç ve yöntem olarak ortaya çıktığı savlanabilmektedir.

Avrupa’da araştırmaya ve teknolojik gelişmeye yönelik etkinlikler, 30 yılı aşkın süredir araştırmanın merkezi haline gelen Çerçeve Programları altında yürütülmüş;⁵⁰ çoğunlukla toplumun ihtiyaçlarına yanıt arar bir nitelik sergilemiştir. Benzer biçimde 2018 yılında yayınlanan raporda, özellikle kriz sürecinde yaşanan ekonomik zorlanmadan söz edilmiş; araştırma ve yenilikçilik konusunda yenilenmiş bir ajandaya ihtiyaç olduğu belirtilmiştir.⁵¹ Avrupa’nın küresel rekabet ağı içindeki konumunun güçlendirilmesi ve anahtar niteliğindeki endüstriyel sektörlerde söz sahibi olabilmesi için araştırma ve yenilikçilik politikalarının önemi vurgulanmıştır. Bu anlamda kapitalist üretim sisteminin merkezinde yer alan üretim kapasitesinin artırılması ve rekabet edebilirliğin geliştirilmesi hedeflerine sürdürülebilirlik ekseninde erişiminin,⁵² yeni araştırma ve yenilikçilik stratejileriyle mümkün görüldüğü netlik kazanmış; Avrupa’nın kolektif ölçekte esnek dayanıklılık kazanmasının ancak bu sayede mümkün olabileceği ifade edilmiştir.⁵³

Üretkenlik ve rekabet edebilirlik hedefleri üzerine konuşlanan Ufuk Avrupa Programı, Avrupa’nın “bilimsel ve teknolojik altyapısını güçlendirmek, daha sağlıklı bir yaşam için çözümler geliştirmek ve iklim değişikliği ile mücadele etmek” hedeflerine odaklanmıştır. Avrupa’yı küresel araştırma ve yenilikçilikte ön planda tutmak, Avrupa toplumunun ihtiyaçlarına hizmet etmek amacıyla dört temel odak belirlenmiştir:⁵⁴ etki alanını en üst seviyeye taşıyarak AB’nin ekonomik toparlanma, yeşil ve dijital dönüşüm gibi stratejik önceliklerine hizmet etmek, günlük hayatın kalitesini arttırmak için küresel zorluklarla başa çıkmak; AB’nin endüstriyel

⁵⁰ 4. Çerçeve Programı (1994-1998), 5. Çerçeve Programı (1998-2002), 6. Çerçeve Programı (2002-2006), 7. Çerçeve Programı (2007-2013), Ufuk 2020 Programı (2014-2020) ve son olarak da Ufuk Avrupa Programı (2021-2027).

⁵¹ “A renewed European Agenda for Research and Innovation – Europe’s chance to shape its future”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Şubat 14, 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/com-2018-306-a-renewed-european-agenda-for-research-and-innovation_may_2018_en_0.pdf.

⁵² “A renewed European Agenda for Research and Innovation – Europe’s chance to shape its future”, 4.

⁵³ “Horizon Europe: The EU Research and Innovation Programme (2021-2027)”, AB, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/funding/documents/ec_rt_d_horizon-europe-overview.pdf.

⁵⁴ “Horizon Europe: The EU Research and Innovation Programme (2021-2027).”

rekabet edebilirliğini ve yenilikçilik performansını beslemek, bu amaçla Avrupa Yenilikçilik Konseyi ve Avrupa Yenilikçilik ve Teknoloji Enstitüsü aracılığıyla piyasa yaratmada yenilikçiliği desteklemek; kalifiye insana ve en ileri seviye araştırmaya yapılan yatırımı arttırarak AB’nde bilim ve teknoloji mükemmeliyetini güçlendirmek; ve katılım ve iş birliği sağlamak amacıyla, Avrupa çapında araştırmacıların mükemmeliyete erişimini mümkün kılmak, böylelikle cinsiyet eşitliğini teşvik etmek. Bu çerçevede Avrupa’nın “piyasa yaratmada yenilikçilik” getireceği; “atılımcı yenilikçilik” yaklaşımı ile yeni ürünler, hizmetler ve süreçler ortaya koyabileceği; küresel bir lider konumuna kavuşabileceği vurgulanmıştır.⁵⁵

Ufuk Avrupa Programı, söz konusu ekonomik yapılanmanın ve *rekabetçi sürdürülebilirliğin* kurumsal bir niteliğe bürünmesinin ön koşulu olarak, sektörler arası iş birliğine verilen önemi de ön plana taşımıştır. Buna yönelik olarak, özel sektör ve kamu sektörünün iş birliği içinde araştırma ve yenilikçiliğe yönelik yatırımlar yaptığı, araştırma merkezleri ve yükseköğretim kurumları dışındaki paydaşların (küçük ve orta büyüklükte işletmeler [KOBİ], sivil toplum kuruluşları [STK] vs.) da yaratıcı ve girişimci biçimde yenilikçi bilimsel çalışmalara katkı sunduğu ve araştırmanın tüm toplumsal katmanlarda karşılık bulduğu bir yapı hedeflenmiştir. Bu özelliğiyle Ufuk Avrupa Programı, üretkenlik artışını çevresel sürdürülebilirlik ile buluşturacak *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefini, çok katmanlı bir yapı içerisinde tasarlamıştır.

A. Ufuk Avrupa Programı’nda Kümeler

Ufuk Avrupa Programı’nın, Avrupa’nın yeşil büyüme stratejileri ile küresel ölçekte rekabet edebilirliğini arttırmayı hedefleyen ve bunu araştırma alanında örgütleyen stratejisi kümeler altında planlanmıştır. Söz konusu kümelerin yapılandırılma biçimi, Avrupa’nın büyüme ve rekabet önceliklerini anlamak açısından önem arz etmekte; dahası bunların *rekabetçi sürdürülebilirlik* çerçevesinde araştırma ve yenilikçilik hedeflerini değerlendirebilmek açısından önemli görülmektedir.

---

⁵⁵ “A renewed European Agenda for Research and Innovation – Europe’s chance to shape its future”, 11.

1. Sağlık

Kapitalist üretim sürecinde yeniden üretimin en önemli eksenlerinden biri olan sağlık konusu, özellikle hastalıklar, engellilik ve yaşlanma boyutlarıyla Avrupa ve dünya sağlık sisteminde önemli toplumsal ve ekonomik etkilere sahiptir. Nüfusun yaşlanmasıyla paralel olarak sağlık alanında yaşanan sorunlar büyümüş; salgın hastalıkların etkisiyle sınırları aşan bir sağlık riski ortaya çıkmıştır. Söz konusu zorlanmalarla ekonomik düzlemde başa çıkılabilmesi için sağlıklı yaşamın özendirilmesi, hastalıklardan korunma yöntemleri konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılması ve hastalıklarla mücadelede daha etkin çözümler üretilmesi gündem olmuştur.⁵⁶ Bu eksenle sürdürülebilir bir ekonomi politikasının da uzantısı olarak, Avrupa’da sağlık hizmetinin “erişilebilir, sürdürülebilir, dayanıklılığı ve verimi yüksek” olarak tüm kişilere sunabilir olması hedeflenmiş;⁵⁷ sağlık sisteminin yeni araçlar, teknolojiler ve dijital çözümler ile “yetkin, güvenilir, güvenli ve rekabet edebilir” hale getirilmesi gerekli görülmüştür.⁵⁸

Toplumsal olarak insanların ihtiyaçlarına yanıt olacak şekilde kurgulanan hedefler,⁵⁹ AB’nin tüm üye devletlerdeki vatandaşlara ekonomik olarak erişilebilir, önleyici ve iyileştirici sağlık hizmeti sunulmasına yönelik yasal düzenlemeler, stratejiler ve programlarla çerçevelendirilmiştir. Bu amaçla, insanların sağlık hizmetlerine erişiminin yanı sıra sağlık hizmetlerinin kalitesinin artırılmasına yönelik bilgi geliştirme, kapasite yaratma ve yenilikçi çözümler üretme üzerine odaklanılmıştır. AB yatırımlarından elde edilecek faydayı en üst düzeye ulaştırmak üzere, sağlık alanındaki kamu politikalarının ulusal ve bölgesel düzeylerde koordinasyonu, diğer AB programları ve politikalarıyla uyumlandırılması ve böylelikle oluşacak faydanın mümkün olan en üst seviyeye taşınması amaçlanmıştır. Bu anlamda insani ve toplumsal boyutlarını bir yana

⁵⁶ “Cluster 1: Health”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Haziran 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-1-health_en.

⁵⁷ “Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Haziran 14, 2021, https://www.era-learn.eu/documents/orientation_strategicplan_horizon/@/@download/file/ec_rtd_orientations-he-strategic-plan_122019.pdf: 31.

⁵⁸ “Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe”, 31.

⁵⁹ “Horizon Europe Strategic Plan (2021 – 2024)”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-and-publications/publication-detail/-/publication/3c6ffd74-8ac3-11eb-b85c-01aa75ed71a1>: 34-37.

bırakmak koşuluyla sağlık, *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefine yönelik en gerçekçi eksen olarak yer edinmiştir.

2. Kültür, Yaratıcılık ve Kapsayıcı Toplular

AB ekonomik büyümeyi, toplumsal koruma ve kapsayıcılık ile harmanlamayı; bunu yaparken de demokrasi, insan hakları ve çeşitliliği kendine eksen edinmeyi hedeflemiştir. Bu çerçevede karşı karşıya kalınan en önemli zorlanma alanları, nüfus değişimi, küreselleşme ve teknolojik değişim olarak görülmüş;⁶⁰ demokratik yönetim, ekonomik iyileşme, dijitalleşme, göç ve hareketlilik amaçları ön plana çıkmıştır.⁶¹

Kapitalist üretim sistemi içinde ekonomik sürdürülebilirliğe hizmet etmesi nedeniyle en önemli hususlardan birini oluşturan piyasa güvenilirliği, kümenin demokrasi, kültürel miras ve yaratıcı toplumsal dönüşüm konularına odaklanmasını açıklar nitelikte olmuştur. Bu bağlamda araştırma ve yenilikçilik altyapısı, vatandaşları da gözetecek biçimde, uluslararası platformda öngörülebilir ve güvenilir piyasaların sürekliliğini hedeflemiştir. Belirlenen amaçlara ulaşmak için politika geliştirilmesi süreçlerinde hukukun üstünlüğü ve katılımcılık birincil önemde görülmüş; siyasi aşırıcılık ve kutuplaşmanın önüne geçecek biçimde kültür mirası, göç, eşitsizlikler, toplumsal cinsiyet, toplumsal değişim, istihdam ve büyüme konularında kapsayıcı araştırmaların gerekliliği vurgulanmıştır. Özetle ifade etmek gerekirse bu küme, ekonomik ve politik hedeflerin bütünlük yapısını ortaya koyması nedeniyle de *rekabetçi sürdürülebilirliğin* önemli eksenlerinden birini oluşturmuştur.

3. Toplum için Sivil Güvenlik

AB vatandaşları arasında öncelik alanlarından biri olarak görülen güvenlik kavramı, Avrupa Komisyonu için de aksiyon alınması gereken bir konu olarak değerlendirilmiş; bu ekseninde suç, terör ve siber saldırılarla mücadele kapsamında çözüm odaklı bir yaklaşım ön plana çıkmıştır. Oluşabilecek tüm güvenlik tehditlerine bir yanıt olarak dayanıklılığı yüksek, istikrarlı ve korumacı bir Avrupa hedefiyle Avrupa'nın rekabetçi sivil

⁶⁰ "Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe", 52.

⁶¹ "Horizon Europe Strategic Plan (2021 – 2024)", 45-47.

güvenlik endüstrisinin iyileştirilmesi hedeflenmiştir.⁶² Bu alanda gerçekleştirilecek araştırma ve yenilikçilik eylemleri kapsamında felaket riski yönetimi ve toplumsal dayanıklılık, sınır güvenliği yönetimi, siber güvenlik alanlarında sivil güvenlik firmalarının rekabet gücünün artırılması, AB'nin teknolojik ve endüstriyel olarak güçlendirilmesi, ayrıca stratejik özerkliğin önem arz ettiği konularda AB'nin desteklenmesi öngörülmüştür.⁶³

Belirlenen önceliklerin merkezinde yer alan sivil güvenlik kavramı,⁶⁴ *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefinin adeta önkoşulu niteliğinde olması nedeniyle, araştırma ve yenilikçilik politikaları içinde önemli bir yer tutmuştur. Bu anlamda ekonomik büyümenin en temel ihtiyacının, güvenli üretim ilişkileri için uygun platform sağlayan sürdürülebilir ve güvenli piyasalar olduğu vurgusu güç kazanmış; araştırma politikaları da buna zemin sağlayacak biçimde örgütlenmiştir.

4. Dijital, Endüstri ve Uzay

Dijitalleşme ve teknolojik gelişim, uzayı da içine alacak biçimde hem ekonomiye hem de topluma yön verir bir nitelik kazanmıştır. Bu çerçevede küresel ölçekte endüstriyel üretim ve gelişmelere yön vermek üzere dijitalleşme alanında liderlik edebilecek araştırma ve yenilik girişimlerine ihtiyaç duyulmuştur. Akıllı ve temiz teknolojilerin AB endüstriyel yapılanması içinde ağırlık kazanması hem KOBİ'lerin hem de büyük şirketlerin katılımıyla mümkün görülmüştür. Bu amaçla Avrupa'nın en temel zorlanmalarıyla yüzleşmeye hazırlanması amaçlanmış; araştırma ve yenilikçilik alanında lider konuma erişmesi, endüstri alanında yerkürenin sınırlamalarıyla uyumlanması ve endüstriyel/teknolojik ilerlemeyi toplumsal kapsayıcılık ile harmanlaması yolunda adım atılması planlanmıştır.⁶⁵

Küme, AB araçları ve girişimleriyle uyumlu olmak koşuluyla rekabetçi eşikte AB endüstrisinin egemenliğini tesis etmeye yönelik endüstriyel

⁶² "Cluster 3: Civil security for society", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-3-civil-security-society_en.

⁶³ "Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe", 61.

⁶⁴ "Horizon Europe Strategic Plan (2021 – 2024)", 55-59.

⁶⁵ "Cluster 4: Digital, Industry and Space", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-4-digital-industry-and-space_en.

dönüşüm ve dijitalleşme gerçekleştirilmesi; iklim-nötr, dairesel ve temiz endüstrinin yeşertilmesi ve kapsayıcılığa katkı sunulması; kilit nitelikteki dijital ve uzay teknolojilerinde endüstriyel liderlik sağlanması; ve stratejik öneme sahip değer zincirlerinde özerklik geliştirilmesi hedeflerini ortaya koymuştur.⁶⁶ İnsan odaklı yaklaşımı esas almak koşuluyla, Avrupa'nın toplumsal ve ahlaki değerleriyle uyumlu bir toplumsal yenilikçilik modeli üzerine inşa edilmiştir.

Bu anlamda bilim, teknoloji, sosyal bilimler ve insanlık konuları arasında bir etkileşim yaratılması hedeflenmiş; diğer kümelerdeki yenilikçi teknolojik gelişmelerin de burada yansıma bulacağı düşünülmüştür. Yeni büyüme stratejisinin, iklim-nötr endüstrileşme ile detaylandırılarak *rekabetçi sürdürülebilirlik* nihai hedefine yönlendiği gözlenmiştir. Avrupa'nın dünya üzerinde lider bir konuma taşınarak özellikle stratejik alanlarda dışa bağımlılığının tamamen sonlandırılması ve verimli bir ekonomik yapı kazandırılması amaçlanmıştır.

5. İklim, Enerji ve Hareketlilik

Avrupa'nın yeni büyüme stratejisini inşa ederken belirlediği temel, iklim konusunda eyleme geçmeyi zorunlu kılacak bir biçimde olmuştur. İklim değişikliğinin nedenlerinin daha iyi anlaşılması amaçlanmış; yarattığı değişim, riskler, etkiler ve hatta fırsatlar temelinde enerji ve hareketlilik sistemlerinde “iklim ve çevre dostu, daha akılcı, daha güvenli, dayanıklılığı yüksek, kapsayıcı, rekabetçi ve verimli” bir Avrupa hedefi ortaya konmuştur.⁶⁷ Bu kapsamda AB stratejik bir vizyon edinmiş; teknolojik, ekonomik ve toplumsal dönüşüm için iklim-nötr politikaları öncelmiştir.

Araştırma ve yenilikçilik politikalarının, Avrupa'nın 2050 yılı itibariyle karbonsuz ve iklim-nötr bir endüstrileşme seviyesine erişmesine önemli katkı sunacağı düşünülmüş; orta vadede mevzuata dair değişikliklerin yerine getirilmesi, AB araçları arasında uyumlanma sağlanarak özel sektör katılımının da olduğu bir dönüşümün örgütlenmesi planlanmıştır. Buna yönelik olarak, bilgiye dayalı bir iklim bilimi yaratılması; üretici ve tüketici için temiz ve sürdürülebilir enerji ve nakliye çözümleri üretilmesi; daha

⁶⁶ “Horizon Europe Strategic Plan (2021 – 2024)”, 67-69.

⁶⁷ “Cluster 5: Climate, Energy and Mobility”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-5-climate-energy-and-mobility_en.

temiz, verimli, güvenli ve rekabetçi enerji tedarik platformları oluşturulması; sera gazı salınımlarını sıfırlamaya ve hava kirliliğini azaltmaya yönelik önlemler alınması hedeflenmiştir.⁶⁸ Tüm bu hedefler ile küme, Ufuk Avrupa Programı'nın yeni büyüme stratejisi içinde temellendirilen *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefine en çok yaklaştığı yerde konumlanmıştır.

6. Gıda, Biyo-Ekonomi, Doğal Kaynaklar, Tarım ve Çevre

Artan küresel nüfus, ekonomik büyüme, üretim ve tüketim yönelimleri insan eylemleri üzerinde önemli etkilere sahip olmuş; toprak, su, hava ve biyo-çeşitlilik gibi sınırlı doğal kaynakların kullanımı eko-sistemler üzerinde baskı yaratmıştır. Küresel ölçekte “insan eylemlerinin ekolojik ayak izi” günden güne büyümüş;⁶⁹ sürdürülebilirliği korumak açısından doğal kaynakların kullanımına bazı düzenlemeler ve sınırlamalar getirilmesi de bu nedenle önem kazanmıştır. Döngüsel ekonomi, biyo-ekonomi, mavi ekonomi, agroekoloji ve besin sistemi gibi kavramların ortaya çıkmasıyla birlikte, insan eylemlerinin çevresel, toplumsal ve ekonomik etkileri arasında bir denge gözetmenin gerekliliği gündeme gelmiş; sürdürülebilirlik açısından ekonomik büyüme ve rekabet edebilirliğin bu yönde oluşturulacak bilgiyle şekillendirilmesi düşünülerek *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramına zemin kazandırılmıştır.⁷⁰

Bu küme, yeni büyüme stratejisinin öngördüğü dönüşümde üretim, tüketim ve ticaret süreçlerinde ekosistemin korunduğu sürdürülebilir ve adil yöntemlerin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik olarak planlanmış; ekonomik büyümeyi araştırma ve yenilikçilik alanlarında besleyecek bilimsel bilgi edinme süreçleri üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda iklim-nötr politikalara yönelik bilgi ve yenilikçilikte gelişim sağlanması; biyo-çeşitlilikteki düşüşe ve ekosistemlerin yeniden tesisine destek olacak sürdürülebilir çözümler üretilmesi; doğal kaynakların desteklenmesi; toprak, su ve hava sağlığı ve temizliğinin ekonomik rekabet edilebilirlik hedefiyle eşgüdüm halinde sağlanması; ve gıda ve beslenme güvenliğinin yerkürenin sınırları dahilinde belirlenmesi hedeflenmiştir.⁷¹ Bu bağlamda yerkürenin ve

⁶⁸ “Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe”, 86-87.

⁶⁹ “Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe”, 110.

⁷⁰ “Cluster 6: Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-6-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_en.

⁷¹ “Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe”, 113-114.

kaynaklarının korunmasına yönelik olarak, rekabetçilik ilkesinden vazgeçmeden eyleme geçilmesi düşüncesi çerçevesinde, araştırma ve bilgiye erişim önemli rol oynamıştır.

B. Ufuk Avrupa'da Misyonlar

Farklı sektörlere yönelik olarak politika geliştirme ve dönüşümsel çözümler üretme amacıyla belirlenen misyonlar, küresel ölçekte karşı karşıya kalınan temel zorlukları hedefine alarak bir çıkış noktası oluşturmayı hedeflemiştir. Her bir misyonun araştırma projeleri, politika önlemleri ve yasal düzenlemeleri içeren bir etkinlik portföyü olarak işlemesi öngörülmüş; böylelikle tekil eylemlerle ulaşılamayan ereklerin disiplinler arası yöntemle gerçekleştirilmesi düşünülmüştür.⁷² Bu nitelikleriyle tüm toplumu ilgilendiren, esinlendirici, çerçeveleri net çizilmiş, gerçekçi ve disiplinler arası bir yapıda tanımlanan misyonların, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'ne katkı sunması planlanmıştır. Misyonlar bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirildiğinde, *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefine yönelik olarak bilgi üretimini ve sektörler arası ekonomik süreçlere entegrasyonu amaçladığı ortaya çıkmıştır.

1. Sağlıklı okyanuslar, denizler, kıyılar ve iç sular

Denizlerdeki kirlenmenin ve plastik atımının engellenmesi, döngüsel ve mavi ekonomiye geçiş sağlanması, kamu farkındalığının artırılması, okyanus kaynaklarının sürdürülebilir kullanımı ve yönetiminin sağlanması, biyo-çözünür plastikler gibi yeni ürünlerin geliştirilmesi, okyanus yönetimi ve denizcilik faaliyetlerinde okyanus ekonomisi uygulanması gibi hedefleri ön plana çıkarmıştır.⁷³

2. İklim-nötr ve akıllı şehirler

İklim değişikliğinin azaltılması ve buna uyum sağlanması, hava kalitesinin artırılması, mekânsal planlama yapılması, enerji verimliliği

⁷² "Missions in Horizon Europe", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe_en.

⁷³ "Mission area: Healthy oceans, seas, coastal and inland waters", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/healthy-oceans-seas-coastal-and-inland-waters_en.

yüksek binaların yaygınlaştırılması, şehirlerdeki altyapı ve şebekelerin (ulaşım, lojistik, enerji, su, bilişim ve iletişim teknolojilerini de içerecek biçimde) düzenlenmesi, temiz enerjiye dönüşüm sağlanması, şehirlerde döngüsellik ve yenilenmenin ön plana çıkarılması, eko-sistem hizmetleri ve doğa-bazlı çözümler üretilmesi, şehirlerde kamu sağlığı ve iyiliğinin yaygınlaştırılması, şehirlerin esnek dayanıklılığının artırılması ve iklim değişikliğinin sosyal etkilerinin azaltılması hedeflerini ortaya koymuştur.⁷⁴

3. İklim değişikliğine uyumlanma ve toplumsal dönüşüm

İklim değişikliğine uyum sağlanması ve toplumun bu yönde dönüşümünün gerçekleştirilmesi amacıyla, genel anlamda iklim, doğal kaynakların yönetimi, sistemik ve doğa-odaklı çözümler, çevresel tarafsızlık ve vatandaş katılımı, sürdürülebilir üretim ve tüketim, felaket risklerinin azaltılması ve yönetimi, su yönetimi, biyo-çeşitlilik ve tarım konularını gündeme taşımıştır.⁷⁵

4. Kanser

Günümüz tıp dünyasının en temel çalışma alanlarından birine odaklanmıştır. Kanserın önlenmesi, öngörülmesi, belirlenmesi, tanılanması ve tedavi edilmesi süreçleri öncelik sıralaması olarak da birbirini takip edecek biçimde, klinik uzmanlığın artırılması, hayat kalitesini artırmaya yönelik önlemler alınması, kamu sağlığı politikalarının iyileştirilmesi, dayanışma grupları ve aile danışmanlığı hizmetleri ile destek sağlanması ve etik değerler üzerine çalışmaların yaygınlaştırılması hedeflenmiştir.⁷⁶

⁷⁴ “Mission area: Climate-neutral and smart cities”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en.

⁷⁵ “Mission area: Adaptation to climate change including societal transformation”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/adaptation-climate-change-including-societal-transformation_en.

⁷⁶ “Mission area: Cancer”, Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/cancer_en.

5. Toprak sağlığı ve gıda

Dünya üzerindeki sınırlı kaynakların başında gelen toprağın doğru yönetimi ve sağlıklı gıdaya erişim, tüm aşamalarıyla büyük önem kazanmıştır. Bu ekseninde, gıda ve beslenme güvenliği için tarım ve ormancılık alanlarında ve ötesinde toprak yönetimi, toprağın iyileştirilmesi, iklim değişikliğinin azaltılması ve buna uyum sağlanması için toprak yönetimine dair uygulamalar geliştirilmesi, toprağın işlevinin ekosistem hizmetleriyle uyumlandırılması, mekânsal planlama yapılması, toprağın bozulmasının mali etkilerinin araştırılması ve son olarak ekoloji, agroekoloji, toprak mikrobiyolojisi alanlarında çalışmalar yapılması amaçlanmıştır.⁷⁷

Ufuk Avrupa Programı'nın kümeler ve misyonlar çerçevesinde örgütlenmesi değerlendirildiğinde, *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefinin araştırma ve yenilikçilik stratejilerine içkin hale getirildiği gözlenmektedir. Buna göre esasen çelişkili görülen ekonomik rekabetçilik ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerinin, Ufuk Avrupa Programı kapsamında sağlanacak maddi destekler ve yatırımlar ile gerçekleştirilecek bilimsel ve teknolojik gelişmeler üzerinden mümkün kılınması amaçlanmıştır. Diğer bir deyişle, araştırma alanına yapılacak yatırımların bilimsel ve teknolojik gelişmeleri beslemesi, bunun sonucu olarak da çevresel duyarlılığı yüksek ve iklim-nötr üretim modeliyle büyümenin sürdürülmesi planlanmıştır. Bu niteliğiyle Ufuk Avrupa Programı, araştırma ve yenilikçilik uygulamalarının ekonomik rekabetçilik ve çevresel sürdürülebilirlik hedeflerinin uyumlandırılmasına yönelik olarak örgütlenmesi fikrini temel almış; bu niteliğiyle araştırma alanını politik bir hedef olan *rekabetçi sürdürülebilirliğin* hizmetine sunmuştur.

Sonuç

Avrupa'nın ekonomik kriz sonrası yeniden yapılanma sürecinde, özellikle avro alanı içinde merkez ve çevre ekonomileri arasında gün yüzüne çıkmış olan asimetrik ve dengesizlikler temelinde büyüme ve rekabet edebilirlik politikalarını geliştirdiği görülmektedir. Bu ekseninde Avrupa'nın büyüme stratejisi de yön değiştirmiş; bir yandan daha rekabetçi hale gelirken, bir yandan da küresel ekonomi içindeki rolü gereği çevresel farkındalıklara alan yaratmaya çalışmıştır. 2019 yılı sonrasında Avrupa'nın

⁷⁷ "Mission area: Soil health and food", Avrupa Komisyonu, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/soil-health-and-food_en.

büyüme ve eşgüdüm stratejilerini tanımlayan Avrupa Yeşil Mutabakatı ve Avrupa Sömestri *rekabetçi sürdürülebilirlik* kavramını gündeminin merkezine yerleştirmiş; bu çerçevede kapitalist üretim süreçlerinin vazgeçilmezi olarak görülen artan kâr oranları, verimlilik ve üretkenlik gibi hedefleri, yerkürenin doğal sınırlarına saygılı bir zemine taşımak üzere planlanmıştır. Söz konusu hedefler, koronavirüs salgını ekseninde artan ekonomik zorlanmalarla ve Toparlanma ve Dayanıklılık İmkânı'nın ortaya konmasıyla birlikte iyiden iyiye pekişmiştir. İklim ve dijital politikalarda dönüşüm vurgusu güçlendirilmiş; ülke raporlarında makro-ekonomik, mali ve sosyal politikalar, çevresel önceliklerle uyumlandırılmıştır.

Rekabetçilik ve çevresel sürdürülebilirlik, üretim süreci içerisindeki öncelikleri bağlamında değerlendirildiğinde çelişkili görünen iki hedef olarak karşımıza çıkmıştır. Bu çalışmada Ufuk Avrupa Programı, söz konusu çelişkili birlikteliği mümkün kılmak için Avrupa Komisyonu tarafından üretilen *politik* bir araç olarak ifade edilmiştir. Araştırma ve yenilikçilik stratejilerini tek bir çatı altında toplayan Ufuk Avrupa Programı kapsamında, Avrupa'nın yeni ekonomi politikasının temeli olan ve yeni büyüme stratejisi hedefleriyle de örtüşen ilkeler odağa alınmıştır. Buna göre 6 küme ve 5 misyon altında örgütlenen Ufuk Avrupa Programı, Avrupa'nın *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefine ulaşması için tüm bilimsel ve teknolojik etkinlik alanlarını kapsayan bir yapı sunmuştur. Bu bağlamda nihai amaç, Avrupa ekonomisini küresel ölçekte rekabetçi konuma taşıma idealinden vazgeçmeden, çevresel farkındalığı yüksek, iklim-nötr ve sürdürülebilir teknolojiler üretmek olarak karşımıza çıkmıştır.

Bu çalışmanın kapsamı ölçüsünde, Avrupa ekonomisinin küresel rekabet gücünü artırma hedefinin çoğalarak sürdürüldüğü, ancak Avrupa toplumlarının yapısı gereği küresel bir tehdit haline gelen çevresel erozyona kayıtsız kalamadığı görülmektedir. Bu çerçevede düşünüldüğünde, *rekabetçi sürdürülebilirliğin* kapitalist üretim tarzının temel ereklerinden vazgeçilen bir taahhütte bulunmadığı ve üretim kapasitesinin çevresel sınırlamalarla yeniden belirlenmediği net bir biçimde ifade edilmelidir. Aksine, artan kâr oranları ve rekabetçilik hedeflerine sıkı sıkıya tutunarak, iklim-nötr üretim teknolojileri üzerinde bilimsel çalışmalar yürütülmesi amacıyla geliştirilen Ufuk Avrupa Programı, sürdürülebilirlik üzerine yoğunlaşan bir araştırma ve yenilikçilik alanı tanımlamaktadır. Bu ve benzeri çalışmalar üzerine temellendirilmek üzere, program çerçevesinde geliştirilecek olan projelerin *rekabetçi sürdürülebilirlik* hedefine ne ölçüde hizmet edeceğinin analizi, kuşkusuz program bitiminde ekonomi politik alanına önemli bir katkı sunacaktır.

Kaynakça

- Aiginger, Karl. "A Green Deal will not work without refocusing productivity." *VoxEU The Centre for Economic Policy Research Portal*, 2020, Erişim Tarihi: Ocak 19, 2021, <https://voxeu.org/article/green-deal-will-not-work-without-refocusing-productivity>.
- AB. "Horizon Europe: The EU Research and Innovation Programme (2021-2027)", 2020, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/research_and_innovation/funding/documents/ec_rtd_horizon-europe-overview.pdf.
- Avrupa Komisyonu. "Europe 2020: Priorities", 2012, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/priorities/index_en.htm,
- Avrupa Komisyonu. "Europe 2020 in a nutshell", 2012, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, http://ec.europa.eu/europe2020/europe-2020-in-a-nutshell/index_en.htm.
- Avrupa Komisyonu. "A renewed European Agenda for Research and Innovation – Europe's chance to shape its future", 2018, Erişim Tarihi: Şubat 14, 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/com-2018-306-a-renewed-european-agenda_for_research-and-innovation_may_2018_en_0.pdf.
- Avrupa Komisyonu. "Annual Sustainable Growth Strategy 2020", 2019, Erişim Tarihi: Ocak 14, 2021, https://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019DC0650&from=EN.
- Avrupa Komisyonu. "The European Commission's priorities", 2019, Erişim Tarihi: Ocak 14, 2021, https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024_en.
- Avrupa Komisyonu. "Orientations towards the first Strategic Plan for Horizon Europe", 2019, Erişim Tarihi: Haziran 14, 2021, https://www.era-learn.eu/documents/orientation_strategicplan_horizon/@@download/file/ec_rtd_orientations-he-strategic-plan_122019.pdf.
- Avrupa Komisyonu. "Annual Sustainable Growth Strategy 2021", 2020, Erişim Tarihi: Ocak 18, 2021, https://eur-lex.europa.eu/legal_content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0575&from=en.
- Avrupa Komisyonu. "Recovery and Resilience Facility", 2020, Erişim Tarihi: Ocak 18, 2021, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/recovery-coronavirus/recovery-and-resilience-facility_en.
- Avrupa Komisyonu. "Recovery plan for Europe", 2020, Erişim Tarihi: Ocak 18, 2021, https://ec.europa.eu/info/strategy/recovery-plan-europe_en.
- Avrupa Komisyonu. "The European Semester and the United Nations Sustainable Development Goals", 2020, Erişim Tarihi: Ocak 19, 2021, https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/semester_sdgs.pdf.

- Avrupa Komisyonu. “Annual Sustainable Growth Strategy 2022”, 2021, Erişim Tarihi: Mart 31, 2022, https://ec.europa.eu/info/publications/2022-european-semester-annual-sustainable-growth-survey_en.
- Avrupa Komisyonu. “The European Semester Goals”, 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/business-economy-euro/economic-and-fiscal-policy-coordination/eu-economic-governance-monitoring-prevention-correction/european-semester/framework/european-semester-why-and-how_en.
- Avrupa Komisyonu. “Cluster 1: Health”, 2021, Erişim Tarihi: Haziran 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-1-health_en.
- Avrupa Komisyonu. “Horizon Europe Strategic Plan (2021 – 2024)”, 2021, Erişim Tarihi: Haziran 21, 2021, <https://op.europa.eu/en/web/eu-law-and-publications/publication-detail/-/publication/3c6ffd74-8ac3-11eb-b85c-01aa75ed71a1>.
- Avrupa Komisyonu. “Cluster 3: Civil Security for Society”, 2021, Erişim Tarihi: Haziran 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-3-civil-security-society_en.
- Avrupa Komisyonu. “Cluster 4: Digital, Industry and Space”, 2021, Erişim Tarihi: Haziran 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-4-digital-industry-and-space_en.
- Avrupa Komisyonu. “Cluster 5: Climate, Energy and Mobility”, 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-5-climate-energy-and-mobility_en.
- Avrupa Komisyonu. “Cluster 6: Food, Bioeconomy, Natural Resources, Agriculture and Environment”, 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/cluster-6-food-bioeconomy-natural-resources-agriculture-and-environment_en.
- Avrupa Komisyonu. “Missions in Horizon Europe”, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe_en.
- Avrupa Komisyonu. “Mission area: Healthy Oceans, Seas, Coastal and Inland Waters”, 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/healthy-oceans-seas-coastal-and-inland-waters_en.

- Avrupa Komisyonu. "Mission Area: Climate-Neutral and Smart Cities", 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/climate-neutral-and-smart-cities_en.
- Avrupa Komisyonu. "Mission Area: Adaptation to Climate Change Including Societal Transformation", 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/adaptation-climate-change-including-societal-transformation_en.
- Avrupa Komisyonu. "Mission Area: Cancer", 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/cancer_en.
- Avrupa Komisyonu. "Mission Area: Soil Health and Food", 2021, Erişim Tarihi: Ocak 21, 2021, https://ec.europa.eu/info/research-and-innovation/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/missions-horizon-europe/soil-health-and-food_en.
- Bloomfield, Jon ve Fred Steward. "The Politics of the Green New Deal." *The Political Quarterly* 91, no 4, 2020: 770-779.
- Bongardt, Annette ve Francisco Torres. "The European Green Deal: More than an Exit Strategy to the Pandemic Crisis, a Building Block of a Sustainable European Economic Model", *Journal of Common Market Studies* 60, no 1, 2022: 170-185.
- Dawson, Mark. "New Governance and the Displacement of Social Europe: the Case of the European Semester." *European Constitutional Law Review* 14, 2018: 191-209.
- Diodato, Dario, Moncada-Paternò-Castello, Pietro, Rentocchini, Francesco ve Alexander Tuebke. "Industrial Innovation for Competitive Sustainability: Science-for-Policy Insights", JRC Working Papers JRC128430. Joint Research Centre, 2022.
- Eurofound. "Lisbon Strategy", 2021, Erişim Tarihi: Şubat 1, 2017, <http://www.eurofound.europa.eu/areas/industrialrelations/dictionary/definitions/lisbonstrategy.htm>.
- Haas, Jörg S., D'Erman, Valerie J., Schulz, Daniel F. ve Amy Verdun. "Economic and Fiscal Policy Coordination after the Crisis: is the European Semester Promoting More or Less State Intervention?" *Journal of European Integration* 42, no 3, 2020, 327-344.

- Laurent, Eloi. “The European Green Deal: Bring Back the New.” *Observatoire Français des Conjonctures économiques* (OFCE), Policy Brief 63, 2020.
- Mandelli, Matteo, Sabato, Sebastiano ve. Matteo Jessoula. “EU Economic Governance and the Socio-Ecological Transition: Towards a More Sustainable European Semester?”, *Social Policies*, no 3, 2021, 619-638.
- Moseley, Fred. “The U.S. Economic Crisis: Fundamental Causes and Possible Solutions.” *International Journal of Political Economy* 40, no 3, 2011, 59–71.
- Pianta, Maria ve Matteo Lucchese. “Rethinking the European Green Deal: An Industrial Policy for a Just Transition in Europe.” *Review of Radical Political Economics* 52, no: 4, 2020, 633-641.
- Pochet, Philippe. “What’s Wrong with EU2020?” *European Trade Union Institute Policy Brief, European Social Policy* 2, 2010.
- Renda, Andrea. “The EU Industrial Strategy: Towards a Post-Growth Agenda?”, *Review of European Economic Policy* 56, no: 2, 2021, 133-138.
- Sabato, Sebastiano ve Boris Fronteddu. “A Socially Just Transition through the European Green Deal?” *European Trade Union Institute, Working Paper* 8, 2020.
- Sabato, Sebastiano ve Matteo Mandelli. “Integrating the Sustainable Development Goals into the European Semester: a Governance Conundrum for the von der Leyen Commission?” *Social policy in the European Union: State of Play 2020* içinde, editörler Bart Vanhercke, Slavina Spasova ve Boris Fronteddu, Brussels: European Trade Union Institute & European Social Observatory, 2021, 113-132.
- Sarimehmet Duman, Özgün. “A Theoretical Framework for the Analysis of the Current Global Economic Crisis: The Financial Market and the Real Economy.” *The Economic and Labour Relations Review* 25, no:2, 2014, 245-246.
- Sarimehmet Duman, Özgün. “European Stability Mechanism as a Strategy for Fuelling Competitiveness: Economic Restructuring in Bailout Countries.” *Global Inequalities and Polarization* içinde, editörler M. Mustafa Erdoğan, Humberto Merritt and Armida Conception Garcia, London ve İstanbul, IJOPEC, 2020, 132-151.
- Sawicki, Janusz. “Preserving EMU Depends on Success of ESM in Solving the Debt Crisis.” *Gospodarka Narodowa* 10, no: 254, 2012, 1-22.
- Verdun, Amy ve Jonathan Zeitlin. “Introduction: the European Semester as a New Architecture of EU Socioeconomic Governance in Theory and Practice.” *Journal of European Public Policy* 25, no: 2, 2018, 137-148.

Von der Leyen, Ursula. "A Union that Strives for More: My Agenda for Europe." Avrupa Komisyonu, 2019, Erişim Tarihi: Ocak 14, 2021, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/political-guidelines-next-commission_en.pdf.

Zeitlin, Jonathan ve Bart Vanhercke. "Socializing the European Semester: EU Social and Economic Policy Co-ordination in Crisis and Beyond." *Journal of European Public Policy* 25, no: 2, 2018, 149-174.

